

a nyelvészet iránt érdeklődő tanárkollégáknak is: a leginkább azoknak, akik nem ijednek meg a szellemi kihívásoktól, valamint a nyelvészettől is több életet (azaz a problémák élő, életszerű megközelítését) várják, és készek anyanyelv-tanításuk megújítására.

Csetneki Sándorné Bodnár Ildikó

IRODALOM

Tolcsvai Nagy Gábor (1996): *A magyar nyelv stilisztikája*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
— (2001): *A magyar nyelv szövegtana*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Szépfalusi István – Vörös Ottó – Beregszászi Anikó – Kontra Miklós **A magyar nyelv Ausztriában és Szlovéniában**

Budapest–Alsóőr–Lendva: Gondolat Kiadó – Imre Samu Nyelvi Intézet – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2012.
351 p.
ISBN: 978-963-693-221-3

A Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarokról, akiket a mélyen gyökerező Magyarország-központú szemlélet „határon túli” vagy újabban „külhoni” magyarokként emleget (vö. még az „anyaország” kifejezéssel), napjainkban sokszor és sokféleképp esik szó. E sokféleségben kiemelkedő szerepe van a nyelvi szempontoknak, és ezáltal annak a magyar nyelvtudományt általánosan is jellemző kérdésnek, milyen leírásaink és elemzéseink vannak e magyar nyelvi csoportokról. Általánosan elmondható, hogy nyelvhasználatuk szociolingvisztikai vizsgálata az utóbbi negyedszázadban örvendetesen sokrétűvé vált. Ennek a szinte már könyvtárnyi irodalmat megteremtő kutatási iránynak a korai szakaszában meghatározó jelentőségű volt, hogy

Kontra Miklós kezdeményezésére létrejött a kétnyelvűség kérdéseivel foglalkozó munkaközösség, amely a jelen kötet keretét adó könyvsorozat szerzőin kívül számos további kutatót is magához vonzott. Az előzményekből adódóan a könyv szerzőinek és a kiadásban részt vevő intézményeknek a köre is tágabb a szokásosnál. A mű ugyanis szerves része egy nagyobb programnak: a munkaközösség 1990-es évek közepén kialakított koncepciója szerint a sorozat egységes szempontok alapján mutatja be az összes Magyarországgal határos ország magyar nyelvi helyzetét.

A sorozatban már korábban publikált kötetek a következők: Cserniczkó (1998) Kárpátaljáról; Göncz (1999) Vajdaságról; Lansztyák (2000) Felvidékről. Nem jelent meg az erdélyi magyar nyelvet bemutató kötet, de az ottani adatgyűjtés kérdőívét és a vizsgált szociolingvisztikai változókra vonatkozó összesített adatokat két részletben közreadta a kolozsvári *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* (Kontra–Péntek–Szilágyi 2010: 163–182; 2011: 73–90). Az ausztriai és szlovéniai kötet tehát e sorozat utolsó darabja (Horvátországban a délszláv háború miatt akkor elmaradt az adatgyűjtés – később pedig már csak diakrón vizsgálatot lehetett volna végezni a többi országban végzett felméréshez képest).

A megjelent könyv voltaképp két kötet egyben. Első felének tárgya az ausztriai magyar nyelv. A magyar nyelv társadalmi, politikai és kulturális közegét bemutató fejezetei a 2000-ben elhunyt Szépfalusi István munkája, amelyet Beregszászi Anikó és Kontra Miklós egészített ki a nyelvi jelenségek elemzését tartalmazó részekkel. A kötet második fele jóval kisebb terjedelmű, a szlovéniai magyar nyelvet mutatja be: az általános bevezetőt Vörös Ottó, a nyelvi elemzéseket Kontra Miklós készítette.

A könyv két részének szerkezete kissé egyenetlen, például a 177. oldalon kezdődő második részt megelőzően olvasható az ausztriai fejezetek jegyzetanyaga, melléklete, valamint név- és tárgymutatója, ugyanak-

kor a bibliográfia már a szlovéniai fejezetek irodalmával összevontan, a kötet végén jelenik meg. Ezt követi az ausztriai fejezetek német nyelvű összefoglalója, a szlovéniai rész szlovén nyelvű tartalmi összefoglalása, majd a teljes kötet angol nyelvű összegzése. Némileg nehezíti a könyv használatát, hogy az ausztriai és szlovéniai nyelvi adatokat együttesen közreadó keresztátlak a szlovéniai rész melléklete és tárgymutatója között kaptak helyet (275–309).

Ausztriában és Szlovéniában a magyar nyelv helyzete több szempontból is hasonló. Például mindkét országban kis létszámú nyelvi kisebbség beszéli e nyelvet, és egyaránt jellemző rájuk, hogy a nyelvválasztás generációs megoszlása a magyar nyelv visszaszorulására utal. A hasonlóságok mellett vannak azonban csak az egyik vagy csak a másik országra jellemző különbségek is; a továbbiakban arról lesz szó, melyek azok a sajátosságok, amelyek az ausztriai és a szlovéniai magyar nyelvet egymástól és a magyar nyelv használatának más régióitól is elkülönítik.

Az ausztriai magyar nyelv sajátos helyzete abból adódik, hogy míg a többi szomszédos országban a magyar úgynevezett őshonos kisebbség, addig Ausztriában csak a mai Burgenland területén élők egy része tartozik e kategóriába: a magyar nyelv ausztriai beszélői főleg migránsok (vagy migránsok leszármazottai). Ez a kettősség a kutatás megtervezésében is érvényesült. Az adatgyűjtés három csoport felállításával zajlott: egyrészt a burgenlandi, másrészt a bécsi, harmadrészt az országban máshol élő magyar nyelvű népesség köréből került ki a 60 fős minta, amelyben az egyes csoportok azonos aránnyal szerepeltek. Az őshonos kisebbségi csoportba tartozókat a burgenlandi almintán belül tíz fő képviselte (37). Az adatközlők többségét alkotó migránsok több mint fele Magyarországról érkezett Ausztriába, a többiek a környező országokból (legtöbbször Romániából), de néhányan Amerikából is (38). Ebből adódóan az ausztriai adatközlők csoportja nyelvi szempontból igen heterogén;

ez jelentősen megnehezíti a tőlük nyert nyelvi adatok értelmezését. Sok esetben a nyelvi viselkedésük nem különbözik a magyarországitól; de lehetséges, hogy ez a mintán belüli különbségek kiegyenlítődének hatása, és nem jellemzi például az erdélyi származású migránsok vagy az örvidéki magyar nyelvű beszélők nyelvhasználatát.

A kapott válaszok esetenként attól függetlenül értelmezhetők, hogy a beszélő honnan származik. A kutatás egyik kérdése például az adatközlők Magyarországon fellépő nyelvi nehézségeire vonatkozott. Az a gráci kórusénekes, aki a kérdésre így felelt: „előfordult, hogy egyes szavakat nem értettek meg, például *murok*, *fuszulyka*” (122), valószínűleg erdélyi nyelvhasználati mintát követett Magyarországon is. Ezzel szemben egyértelműen az örvidéki nyelvhasználat regionális sajátosságai mutatkoznak meg azokban a válaszokban, amelyek a német nyelvi kölcsönszavaknak és a helyi nyelvjárás más elemeinek a kommunikációt megnehezítő hatásairól számolnak be (121–124).

A szlovéniai magyar nyelv helyzetének egyik sajátossága abban az oktatási modellben ragadható meg, amely több mint fél évszázados gyakorlatként a Muravidéken nemcsak a kisebbségi, hanem a többségi diákok számára is előírja a két tannyelvű iskolázást. Bár a két tannyelvű modell korábban széles körű elismerést váltott ki, az utóbbi évtizedekben egyetértés alakult ki azt illetően, hogy ez az oktatási forma – Kolláth Anna szavaival – „nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Nemhogy kiegyenlített kétnyelvűséget nem eredményezett, hanem a szlovén nyelv dominanciáját hozta a maga minden nyelvi és nem nyelvi következményével a kisebbségi diákok esetében, ezzel nagyban hozzájárult – az egyén anyanyelvvesztésének meggyorsításához” (Kolláth 2008: 91). A modell kritikájának egyik kevésbé kidolgozott vonatkozása – és ezt a jelen kötet sem említi meg – a többségi diákok nyelvtudásának kérdése. Kolláth erről ugyanitt a következőt

írja: „elgondolkodtató, hogy a szlovén diákok a kétnyelvű oktatásban nem válnak két-nyelvűvé” (92). Az iskola szerepe mellett itt azonban nem elhanyagolható annak a társadalmi környezetnek a hatása sem, amelyről a szlovéniai rész összefoglaló fejezetének záró soraiban Kontra Miklós és Vörös Ottó megállapítja, hogy „elemzéseink folyamatban levő nyelvcsere mutatnak, s e folyamat megfordítására nem sok esélyt látunk. Ugyanakkor van reális lehetőség a nyelvcsere lassítására és a magyar nyelv használatának bővítésére is” (251). Bár a könyv első felének nem készült magyar nyelvű összefoglalója, az ausztriai magyarnyelv-választás nyelvcsereére utaló jeleiről ugyancsak olvashatunk a kötetben.

A magyar nyelv a Kárpát-medencében a XX. század végén című könyvsorozat e kötetének befejezése nem csupán az ausztriai és a szlovéniai magyar nyelv kapcsán vet fel aktuális kérdéseket. A kisebbségi magyar nyelv jövőjéhez kapcsolódó viszonyulás ambivalens – ezt mutatja a fenti „nem sok esélyt látunk” megállapítást követő „van reális lehetőség” fordulat. A kötet azonban arra ösztönözhet, hogy az ismertetett könyvsorozat alapgondolatához hasonló szociolingvisztikai áttekintés szülessék a nyelvcsere visszafordítására irányuló törekvésekről – Ausztriában és Szlovéniában, de Romániában, Szlovákiában, Ukrajnában, Szerbiában és Horvátországban is.

Bodó Csanád

IRODALOM

- Cserniczkó István (1998): *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Göncz Lajos (1999): *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest–Újvidék: Osiris Kiadó – Forum Könyvkiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Kolláth Anna (2008): *Kihívások és megoldások. Gondolatok a szlovéniai Muravidék kétnyelvű*

oktatásáról. In: Cserniczkó István – Kontra Miklós (szerk.): *Az üveghegyen innen. Anyanyelv-változatok, identitás és magyar anyanyelvi nevelés*. Ungvár–Beregszász: PoliPrint Kft. – II. Rákóczi Ferenc KMF.

Kontra Miklós – Péntek János – Szilágyi N. Sándor (2010 és 2011): *A Kárpát-medencei szociolingvisztikai vizsgálat 1996. évi romániai kérdőíve és keresztábrái (I.,II.) Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 54, 163–182; 55, 73–90.

Lanstyák István (2000): *A magyar nyelv Szlovákiában (Felvidéken)*. Budapest–Pozsony: Osiris Kiadó – Kalligram Könyvkiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.

Csiszár Rita Két- és többnyelvű gyermeknevelés a mindennapokban

Tanácsok, információk, történetek

Miskolc: Könyvműhely, 2014. 394 p.

ISBN: 978-963-08-9254-4

Rendhagyó kiadvánnyal bővült a kétnyelvűség-kutatás irodalma. Rendhagyó abban a tekintetben, hogy a célközönséget elsősorban nem a szakmabeliek, hanem a gyermeki kétnyelvűségben érintett, laikus szülők egyre szélesebb tábora képezi. A kézikönyv elsődleges célja a Svájcban élő alkalmazott nyelvész-szociológus-nyelvtanár szerző szerint az, hogy hasznos ismeretekkel és tanácsokkal lássa el a különböző életkorú, két- és többnyelvű gyermekeket nevelő családokat a mindennapi életben felmerülő kérdéseik megválaszolásához. A könyv főként a külföldön élő magyar családoknak jelent segítséget, ugyanakkor haszonnal forgathatják a nyelvileg vegyes házasságban élő párok, és azok a Magyarországon élő szülők is, akik gyermeküket egy választott idegen nyelven (is) szeretnék nevelni.

Nem szokványos a könyv műfaja és felépítése sem. A szerző által „ismeretterjesztő